

TELEGRAM
KNJIGE

Pričali smo s akterima najvažnijeg sajma knjiga koji počinje vrlo skoro

DUŠKO MARUŠIĆ / PIRELLA

Sa(n)jam knjige u Istri, pulski festival knjiga i autora, otvara se 3. prosinca. U više od 100 programa sudjelovat će ukupno 146 pisaca, glazbenika, prevoditelja, izdavača i predavača. Sajam traje do 13. prosinca, a ove godine sa svojim novim izdanjima dolazi 50 autora

PIŠE IGOR
ŠIMULIJA

NOVINAR

Atmosfera oko knjige i knjiga kao kult ličnosti, to su naše male šanse. Tu počiva i šansa ovog sajma, s odgovorom na pitanje: kako postati dio kulturne tradicije?, rekao je pjesnik Boško Obradović, utemeljitelj Sajma knjige u Istri na ceremoniji otvorenja prvog sajma 1995. godine. U ovoj kratkoj izjavi sažeta je formula uspjeha njegova projekta, koji se neprekinuto održava već dva puna desetljeća. Ovogodišnje,

21. izdanje, održat će se u Puli od 3. do 13. prosinca. U više od 100 programa sudjelovat će ukupno 146 književnika, glazbenika, prevoditelja, izdavača, urednika, likovnih umjetnika i predavača. Točno 50 autora dolazi ove godine na sajam sa svojim novim knjigama.

Prvi Sajam knjige u Istri nastao je bez velikih priprema, gotovo slučajno, kao plod trenutačne zanesenosti ljudi okupljenih oko kulturne pulske knjižare Castropola. Bio je to prvi regionalni sajam knjige u Hrvatskoj.

Prvi improvizirani štand

Tada je na improviziranim štandovima na pulskom Forumu izlagalo 56 hrvatskih nakladnika i u viziji organizatora sve je bilo podređeno njima i publici. Već sljedeće godine sajam se počeo širiti, a kult knjige sve je više prepoznat u Puli. Nakladnicima koji su sudjelovali na prvom sajmu pridružilo se još dvadesetak novih,

a krenulo se i s programskim dijelom. Želja organizatora je bila da sajam ne bude samo prodajna izložba knjiga nego mjesto predstavljanja knjige i susreta.

Već sljedeće godine se ispred Augustova hrama dogodila i prva od mnogih promocija ovog sajma, kad je predstavljena knjiga Hrvatski opći leksikon s gostima predstavljačima Tomislavom Ladanom i Augustom Kovačecom.

Sajam je stalno mijenjao mjesto održavanja, sve do 2001. godine kada je smješten u secesijske dvorane Doma hrvatskih branitelja, koji je do danas ostao matično mjesto njegova održavanja. Na sedmom izdanju je skovan i autentični naziv Sa(n)jam knjige u Istri, a osmislio ga je dugogodišnji dizajner sajma i multimedijalni umjetnik Mauricio Ferlin.

On je kreirao i znak sajma, oblu damu koja jaše na knjizi i

koja je nazvana Pufka (Pulski festival knjiga i autora). Iste godine je krenuo i međunarodni dio Sajma gdje su izlagali nakladnici iz Slovenije, Italije, Austrije, Bosne i Hercegovine, Engleske i Njemačke, a danas je međunarodni dio vrlo važan segment cijele priče. Naime, uz tematsko opredjeljenje, sajam svake godine na specifičan način predstavlja i posebnu regiju i njen kulturni milje.

Izdigao se iz regije

Već tada je Sa(n)jam postao pravi festival s autentičnim modelom predstavljanja knjiga i autora, a tu atmosferu književnog festivala i sajma knjiga nastavio je dalje razvijati. Zato se danas kao posebnost ističe upravo njegova festivalska atmosfera, jer nije prepoznatljiv samo po svojoj sajamskoj zadaći nego i po osebujnom ozračju te posebnoj pažnji koju usmjeruje upravo na čitalačku publiku i na autore koji se predstavljaju na sajmu.

Pisac Zdravko Zima smatra da je sajam u Puli dobar primjer decentralizacije kulture, s kojim je uspješno ostvaren plan da se sve što je važno u kulturi ne događa samo u Zagrebu. "Važnost ovog sajma je tijekom godina polako rasla, da bi to danas bio vjerojatno najvažniji književni sajam u Hrvatskoj. On je vrlo bitan i zato što ističe važnost knjige u digitalnom dobu, u vrijeme kad sve manje ljudi čita fizička izdanja i okreću se brzim informacijama koje dobivaju na internetu.

Uz to, on se pretvorio u profiliranu smotru književnih događanja na kojoj se na stručan, ali publici prihvatljiv način, raspravlja o književnosti i srodnim temama", rekao je Zima.

Snjim se slaže i Zoran Ferić koji misli da je pulski sajam odavno nadišao regionalni karakter. "Uz Interliber to je najvažnije događanje tog tipa u Hrvatskoj koje se zahvaljujući susretima autora, promocijama knjiga i cijenjenim gostima izdiglo iznad ostalih i ušlo u kategoriju puno poznatijih sajмова, poput onoga u Leipzigu. Iako je njemački sajam mnogo veći, Pula nosi njegov duh autorstva, druženja i života s knjigom", naglasio je Ferić.

U salonima Doma hrvatskih branitelja danas izlaže

blizu 300 nakladnika iz Hrvatske i regije s velikim izborom naslova, posebno onih koji nisu u knjižarskoj mreži i koji nisu izloženi na Interliberu. Poznato je kako organizatori posebnu pozornost posvećuju malim nakladnicima koji tradicionalno izlažu svoje naslove samo na pulskom sajmu. Mnogobrojne programe i izložbene prostore svake godine posjeti od 60 do 80 tisuća ljudi.

Gotovo svi važni pisci

Sajam ima oko stotinu raznih događanja u koje se ubrajaju predstavljanja knjiga i autora, razgovori, stručni skupovi, tribine, okrugli stolovi, performansi, izložbe i koncerti.

Specifičnost pulskog sajma je redovito određivanje

posebne teme kao polazišta i središta programa. Tako su prijašnjih godina sajam obilježile teme poput moći žena u književnosti, putopisa kao žanra, zapostavljenosti poezije, nomadizma u literaturi, spajanja i interakcije knjige i filma, utjecaja kazališta na književnost, socijalizma kao društvenog i umjetničkog fenomena, suvremene ruske književnosti, stripa kao neopravdano marginaliziranog medija i drugih.

Uz teme, organizatori su tijekom godina nastojali osmisliti različite načine predstavljanja knjiga i autora. Tako je nastao niz programa koji su se tijekom godina ustalili te postali tradicionalni, i koje posjetitelji već dobro poznaju. Osim toga, na ovom sajmu su tijekom godina gostovali go-

tovo svi renomirani domaći književnici koji su nerijetko odabirali upravo Pulu za premijerno predstavljanje svojih novih naslova. Uz njih su gostovali i brojni ugledni inozemni autori kao što su Orhan Pamuk, Umberto Eco, Peter Esterhazy, Kenneth White, Claudio Magris, Irwin Welsh, Tess Gallagher, Federico Andahazi i mnogi drugi.

No ni pulski sajam nije ostao imun na veliku ekonomsku krizu koja se reflektirala i na izdavaštvo. Prvi put su to osjetili 2009. kad su samo tri tjedna prije početka ostali bez glavnog sponzora. Zbog toga su bili prisiljeni odustati od tiskanja tradicionalnog kataloga sajma i ostalih promidžbenih materijala, a ostali su i

bez budžeta namijenjenog za honorare autora. U tom trenutku su brojne male tvrtke, privatne osobe i posebno autori donirali svoje usluge i nastupe, poput glazbenika Livija Morosina i Vlade Kreslina koji su nastupali na otvorenju, a Morosin je skladao i posebnu himnu za sajam. Te godine nije bilo središnje teme nego je naglasak stavljen na oživljavanje nekih od najzanimljivijih ideja i programa iz povijesti sajma. Velika podrška autora koji su te godine gostovali, kao i podrška sugrađana kroz javne peticije stvorila je novu pozitivnu energiju koja je pomogla u očuvanju ove manifestacije.

Loše stanje u izdavaštvu

"Unatoč krizi koja vlada u izdavaštvu, sajam u Puli je zadržao svoje glavne odlike. Prema mome mišljenju to je najkvalitetniji sajam na području bivše Jugoslavije, čak bolji i od beogradskog, iako je opsegom neusporedivo manji od njega. Mislim da je to ponajviše zbog atmosfere koja se tijekom njegova trajanja stvori u Puli, ali i zato što je taj sajam prije svih posvećen autorima i publici. Siguran sam da se na njemu prodaju velika količina knjiga, no primarna poruka je ipak približavanje autora čitateljima i obrnuto", rekao nam je Dragan Markovina, koji će u Puli promovirati svoju novu knjigu Povijest poraženih.

U vrijeme kad je domaće izdavaštvo u vrlo lošem stanju, organizatori su odlučili okrenuti se inovativnim modelima predstavljanja ►►

DRAGAN MARKOVINA

'Najkvalitetniji je na prostoru bivše Jugoslavije, čak je bolji i od velikog beogradskog'

BORIVOJ RADAKOVIĆ

'Drugi sajmovi usmjereni su na izdavače, a pulski na pisce. Zato svi dolaze'

ZDRAVKO ZIMA

'Profilirao se u smotru na kojoj se, na publici prihvatljiv način, raspravlja o knjigama'

ZORAN FERIĆ

'Izdigao se od ostalih u zemlji i približio se najpoznatijim, poput onog u Leipzigu'

knjiga kako bi ih što kvalitetnije približili javnosti. Jedna od takvih akcija je i ovogodišnja pod nazivom Pula čita, koja potiče čitanje na javnim mjestima. Naime, sajam je u gradske autobuse Pulaprometa postavio svojevrstne čita-lacke otoke s knjigama, koji će građanima omogućiti da vrijeme do svog odredišta provedu čitajući. Knjige je sajam darovao iz vlastite biblioteke, a izbor je raznolik, od knjiga poezije, zbirki priča, romana i publicistike, svaka sa znakom Pula čita. Ideja je proizašla iz suradnje s beogradskom izdavačkom kućom Geopoetika koja proteklih godina na isti način postavlja knjige u gradske parkove u središtu Beograda.

Zato je ova akcija svojevrstna varijanta beogradskog projekta Čitanje je javna stvar te se nadovezuje i na ovogodišnji regionalni program Sajma Beograd čita. Na isti način Sajam će nastaviti postavljati knjige i u pulske kafiće, a ideja je da se projekt razvija tijekom cijele godine.

Tema ovogodišnjeg sajma je Otok-Geto-Azil, najaktualnija tema koja je dosad bila odabrana. U trenutku kad je postavljena organizatori nisu ni slutili da će se ona prožeti s vremenom u kojem svjedočimo izbjegličkoj krizi i u kojem

ganizirati takvo događanje gdje veliki broj ljudi može kupiti knjige po povoljnijim cijenama, no Pula je nešto posve drugo. To nije trgovački nego autorski sajam, i zato većina pisaca tempira izdavanje knjiga kako bi ih mogli tamo prezentirati.

I strip je postao važan

Tamo se čovjek dobro osjeća, zabavlja, i ima priliku sreći se sa sjajnim autorima", rekao je Ivanišević, dok Borivoj Radaković, koji sajam prati od najranijih dana, kaže kako ga voli zbog njegove različitosti od ostalih. "Drugi se fokusiraju na izdavače ili puku prodaju knjiga. Pula je ta koja je usmjeren na pisce i zato je svi volimo posjećivati iz godine u godinu. Veselim se novom sajmu i zato što ove godine neće biti dodijeljena nagrada Kiklop. Pula nije natjecateljsko mjesto i nije prikladna za tu dodjelu, a način na koji se dolazilo do tih nagrada i kako su se birali pobjednici nije nimalo privlačan", rekao nam je Radaković koji će na sajmu prezentirati knjigu što će biti s nama, njegovo prvo izdanje nakon osam godina stanke.

Prošle je godine prvi put naglasak stavljen na strip te je cijela jedna ulica u neposrednoj blizini sajma pretvorena u Stripovsku ulicu. U njoj će se ove godine održati Noć stripa

Ivica Ivanišević: 'Većina pisaca tempira izdavanje knjiga tako da ih mogu predstaviti upravo na važnom pulskom sajmu'

gledamo kako se slobodna Europa pretvara u utvrđeni otok. Kroz mnogobrojne okrugle stolove, knjige suvremenih autora, izložbe, filmove i umjetničke instalacije pokušat će se otvoriti šira rasprava o današnjem trenutku, ali i propitivati teme poput getoizacije slobodne misli, samogetoizacije intelektualaca, cenzure i autocenzure.

Velike svjetske zvijezde

Grupu inozemnih autora koji sljedećeg mjeseca stižu u Pulu predvode Terry Eagleton, jedan od najvećih teoretičara književnosti i kulture kojem su ove godine u Hrvatskoj prevedene i izdane dvije knjige, te Erri De Luca, talijanski pisac, prevoditelj i aktivist, kojeg su pisci iz cijeloga svijeta podržavali putem peticija zbog sudskog procesa na kojem mu se sudilo za verbalni delikt. Scenarist Namik Kabil predstaviti će novi roman Amarcord, a Miljenko Jergović promovirati će dvije knjige koje govore o Sarajevu; Sarajevo, plan grada i Doboši noći. Alem Čurin predstaviti će novi strip List vode: Atlantida, Marina Vujčić novi roman Mogla sam to biti ja, a jedna od zanimljivijih promocija bit će ona Željka Krušelja i njegove knjige o časopisu Polet naziva Igraonica za odrasle: Polet 1976. - 1990.

Među domaćim piscima bit će i Ivica Ivanišević koji će prezentirati knjigu U sedlu je tijesno za dvoje. On doživljava sajam u Puli kao najvažniju manifestaciju tog tipa u Hrvatskoj. "Time ne osporavam Interliber i njegov značaj, jer jednom godišnje se mora or-

s izložbom A5 i Strip strasse maratonom na kojem će sudjelovati Ivana Pipal, slikarski duo iz Slovenije Beli sladoled, beogradski strip autor Boris Stanić i zagrebački street artist Miron Milić. U istoj ulici će biti i klub Kumpanije od libra, ovogodišnjih sudionika stručnog Fellowship programa, koji će u velikoj mjeri obuhvaćati upravo strip literaturu s posebnim osvrtom na grafičke novele. Tu će se okupiti dvadeset sudionika iz Francuske, Grčke, Ukrajine, Italije, Slovenije, Srbije i Hrvatske.

U programu Strip Strasse na glavnoj pozornici Sajma gostovat će poznati francuski strip crtači Benjamin Flao i Sylvain Coissard. U Stripovskoj će se održavati i radionica stripa koju organizira Art&Music festival. Tom radionicom i koncertima koji će uslijediti i na kojima će nastupiti Letu štuke, Miki Solus, Artan Lili i Lice Mista, Art&Music će prvi put oživjeti u zimi. U sklopu sajma se u suradnji s HRT-om prvi put otvara kino koje će raditi u ranim poslijepodnevnim satima i na svom programu će imati izvrstan izbor dokumentarnih filmova i televizijskih emisija iz bogate produkcije ove kuće. Program HRT kina podijeljen je na tri dijela. Prvi je Tema dox, dokumentarni filmovi koji prate temu Sajma, dok je drugi Odbrao Dean Šoša koji će prikazati selekciju provokativnih dokumentaraca. Posljednji je Knjiga na Trećem koji će nuditi pregled televizijskih emisija koje se bave knjigom i čitanjem. ■